

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНОГО ПОСЕРЕДНИКА У СПОЖИВЧОМУ КРЕДИТУВАННІ В АСПЕКТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄС

Досліджено правове регулювання діяльності кредитного посередника у процесі споживчого кредитування в аспекті гармонізації законодавства України з правом ЄС. Визначено напрямки удосконалення законодавства для усунення недоліків у правовому регулюванні діяльності кредитних посередників, забезпечення відповідності українського законодавства законодавству ЄС у зазначеній сфері.

Ключові слова: кредитний посередник, захист прав споживачів фінансових послуг, споживче кредитування.

Муляр М. С. Правовое регулирование деятельности кредитного посредника в потребительском кредитовании в аспекте гармонизации законодательства Украины с правом ЕС

Исследовано правовое регулирование деятельности кредитного посредника в процессе потребительского кредитования в аспекте гармонизации законодательства Украины с правом ЕС. Определены направления совершенствования законодательства для устранения недостатков в правовом регулировании деятельности кредитных посредников, обеспечение соответствия украинского законодательства законодательству ЕС в данной сфере.

Ключевые слова: кредитный посредник, защита прав потребителей финансовых услуг, потребительское кредитование.

Muliar Myroslava. Legal regulation of credit intermediary in consumer credit in terms of harmonization of Ukrainian legislation with EU law

The article explores the legal regulation of credit intermediary in the consumer lending in terms of harmonization of Ukrainian legislation with EU law. The research identified ways of improvement of subject legislation to address deficiencies in the legal regulation of credit intermediaries, ensuring compliance of Ukrainian legislation to EU law in this area.

Key words: credit intermediary, protection of financial consumers, consumer lending.

Проблеми цивільно-правового регулювання споживчого кредитування знайшли своє відображення у працях окремих українських цивілістів, а саме таких як С.М. Лепех, Л. Іваненко, О.Ю. Поліщук, Л.П. Оплачко, В.Я. Погребняк, В.Я. Денисенко, Б.М. Янишен, В.П. Пономаренко, О.О. Яновицька, Г.Б. Зеленова. Проте порушена у цьому дослідженні проблематика не була предметом спеціальних вітчизняних цивілістичних досліджень.

Соціально–економічні наслідки фінансової кризи 2008 року в більшості країн світу викликали нагальну потребу реформування правового регулювання споживчого кредитування, забезпечення належного захисту прав споживачів кредитних послуг. Фінансова криза продемонструвала, що безвідповідальна поведінка учасників ринку може підірвати основи фінансової системи, що призводить до відсутності довіри між усіма сторонами, зокрема споживачами, і призводить до серйозних соціально-економічних наслідків¹.

У жовтні 2011 року міністрами фінансів та головами центральних банків країн Великої двадцятки (G20), були схвалені «Фундаментальні принципи захисту споживачів фінансових послуг»², серед яких:

- забезпечення прозорості та розкриття інформації при наданні фінансових послуг;
- забезпечення відповідальної ділової поведінки надавачів фінансових послуг та їх уповноважених представників;
- забезпечення захисту приватних даних споживачів та таємниці їх приватного життя, фінансова та особиста інформація про споживача має бути захищена відповідними механізмами контролю та захисту.

Зазначені принципи Великої двадцятки лягли в основу нових законодавчих актів ЄС та США, що регулюють відносини у сфері кредитування населення і були спрямовані на вирішення кризових явищ на ринку споживчого кредитування та їх запобігання у майбутньому: Директива 2014/17/ ЄС «Про кредитні договори зі споживачами на придбання житлової нерухомості» (надалі – Директива 2014/17/ ЄС), Розділи X, XIV Закону Додда-Франка (The Dodd — Frank Act) «Про реформування Уолл–стріт» та захист прав споживачів при іпотечному кредитуванні».

Отже, протягом останніх років у всьому світі правове регулювання споживчого кредитування зазнає значних змін.

Для України питання реформування законодавства у сфері споживчого кредитування є надзвичайно актуальним, що пов'язано не тільки з вирішенням існуючих гострих соціально-економічних проблем на ринку споживчого кредитування, а й зобов'язаннями України за Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом³.

Так, відповідно до Угоди № 1678 від 16.09.2014 про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (надалі – Угода про асоціацію), Україна взяла на себе зобов'язання здійснити імплементацію положень Директиви 2008/48 ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23.04.2008 про кредитні угоди для споживачів (надалі - Директива 2008/48ЄС) до свого правового поля упродовж 3 років після її підписання. Разом з тим варто відзначити, що, визначаючи важливість ефективної системи правил та практик їх реалізації у сфері захисту прав споживачів, у статті 415 Угоди про асоціацію, серед іншого, зазначено, що однією із цілей співробітництва у сфері захисту прав споживачів є забезпечення високого рівня захисту прав споживачів та досягнення сумісності між системами захисту прав споживачів України та ЄС. Відповідно до Додатку XXXVIII до глави 20 «Захист прав споживачів», Розділ «Економічне і галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію, Україна зобов'язана поступово наблизити своє законодавство до законодавства ЄС у галузі споживчого кредитування шляхом імплементації положень Директиви № 2008/48/ЄС.

Прийняття 15 листопада 2016 року Верховною Радою України Закону України «Про споживче кредитування», що набирає чинності у червні 2017 року, стало кроком на шляху реформування правового регулювання споживчого кредитування та виконанням Україною зобов'язань щодо імплементації Директиви 2008/48ЄС. Однак, імплементація положень лише Директиви 2008/48/ЄС в українське законодавство не враховує наступних обставин.

По-перше, Директива 2008/48/ЄС не охоплює споживчі кредити на придбання житлової нерухомості.

По-друге, у лютому 2014 року Європейським парламентом було прийнято так звану Іпотечну Директиву 2014/17/ЄС, що регулює пра-

вовідносини за договором споживчого кредиту на придбання житлової нерухомості, яка стала відповіддю на фінансову кризу 2008 року та була покликана забезпечити практику відповідального кредитування у всіх країнах ЄС.

По-третє, Директива 2014/17/ЄС більшою мірою відповідає сучасним соціально-економічним умовам суспільства, оскільки її основною метою є встановлення суворіших правил кредитування, коли основною метою 2008/48/ЄС було розширення ринку кредитування⁴.

Споживчі кредити на придбання житла входять до сфери регулювання Закону України «Про споживче кредитування», однак положення цього Закону на враховують новели Директиви 2014/17/ЄС. Це трапилось через те, що до переліку документів, які підлягають імплементації в українське законодавство відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, не включено Директиву 2014/17/ЄС. Очевидно, причиною цього є те, що Директива була прийнята у той самий рік, коли була підписана Угода про асоціацію. Тим не менш, оскільки сфера регулювання Закону України «Про споживче кредитування» охоплює споживчі кредити на придбання житла, вбачається доцільним враховувати положення Директиви 2014/17/ЄС з метою гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС.

Так, однією із новел Закону «Про споживче кредитування» стало запровадження інституту кредитних посередників, який у праві Європейського Союзу виконує функцію одного із спеціальних механізмів захисту прав споживача при споживчому кредитуванні.

До моменту прийняття Закону України «Про споживче кредитування» практика укладення кредитних договорів кредитними посередниками в Україні була розповсюдженою та не є новою на ринку споживчого кредитування, особливо в галузі мікрокредитування (на придбання побутової техніки). Утім, на законодавчому рівні в Україні інститут кредитних посередників не був врегульований.

Водночас, як засвідчила практика споживчого кредитування попередніх років, основними проблемами у діяльності кредитних посередників, що потребували законодавчого врегулювання, були:

- 1) кредитні посередники не є фінансовими установами і тому їхня діяльність не підпадає під нагляд органів, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг;

2) недотримання законодавства щодо надання споживачу попередньої інформації про споживчий кредит (відповідно до вимог статті 11 Закону «Про захист прав споживачів»);

3) відсутність у кредитних посередників спеціальних знань та компетенції, зокрема непідготовленість роз'яснити позичальнику ключові положення договорів згідно з вимогами законодавства про захист прав споживачів.

Оскільки у практиці споживчого кредитування в країнах ЄС кредитний консультант (посередник) є першою особою, з якою зустрічається споживач у процесі споживчого кредитування, він має великий вплив на формування думки споживача щодо вибору кредитної послуги. Тому в європейському праві однією із функцій кредитного консультанта є надання споживачу, окрім, до-контрактної інформації про споживчий кредит у письмовому вигляді, ще й усної індивідуальної консультації щодо основних властивостей кредитної угоди та договорів на додаткові послуги. Кредитний консультант допомагає споживачу оцінити чи відповідає той чи інший договір кредиту його фінансовим можливостям та потребам, пояснює які юридичні та економічні наслідки невиконання зобов'язань за договором кредиту⁵.

Відповідно до положень статті 5 Директиви 2008/48 ЄС, перед укладенням договору споживчого кредиту кредитор або кредитний посередник, в залежності від конкретного випадку, висловлених споживачем побажань та наданої їм інформації повинен надати споживачу переддоговірну інформацію – паспорт кредиту (Європейська стандартна інформація для договорів споживчого кредитування), необхідну для порівняння різних пропозицій з метою прийняття інформованого рішення про укладення кредитного договору.

Як зазначено у статті 16 Директиви 2014/17/ЄС держави члени повинні забезпечити, щоб кредитор чи кредитні посередники забезпечували споживачу адекватні пояснення до запропонованих кредитних договорах та угодах про додаткові послуги. Зазначені пояснення повинні надати споживачу можливість оцінити чи відповідають запропоновані угоди його фінансовому становищу та потребам.

На жаль, в Законі «Про споживче кредитування» концептуальні основи законодавства ЄС щодо регулювання інформаційних та пе-

реддоговірних обов'язків кредитних консультантів (посередників) не знайшли свого відображення.

До прийняття Закону «Про споживче кредитування» проблемою на ринку споживчого кредитування, що потребувала негайного вирішення була розповсюджена недобросовісна практика кредитування, коли представники банків (кредитні консультанти) порушували вимоги статті 11 Закону «Про захист прав споживачів» щодо надання споживачу у письмовому вигляді переддоговірної інформації про сукупну вартість кредиту та умови договору споживчого кредиту. Закон України «Про споживче кредитування» зазначену проблему не вирішує, а навпаки поглиблює, оскільки Законом не встановлено обов'язку кредитних посередників надавати споживачу переддоговірну інформацію про сукупну вартість кредиту та умови договору кредиту, що є однією з основних функцій кредитного консультанта в праві ЄС. Відповідно до статті 9 Закону «Про споживче кредитування», обов'язок надання споживачу попередньої інформації про споживчий кредит розповсюджується лише на кредитодавців. Коли відповідно до пункту 24 преамбули Директиви 2008/48/ЄС, щодо надання споживачу до-контрактної інформації встановлюється однакові вимоги як до кредитодавців так і для кредитних посередників.

Таким чином, положення Закону України «Про споживче кредитування» в частині інформаційних, переддоговірних обов'язків кредитного посередника не відповідають вимогам Директиви 2008/48/ЄС. Варто наголосити і на тому, що після вступу в силу Закону України «Про споживче кредитування» практика ненадання кредитним консультантом споживачу попередньої інформації про споживчий кредит стане не правопорушенням, а цілком законною.

Окрім цього, у Законі України «Про споживче кредитування» чітко зазначено, що діяльність кредитних посередників не належить до фінансових послуг, отже, не будучи фінансовою установою, кредитні посередники не зобов'язані надавати споживачу й інформацію, що зазначена у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Єдиним інформаційним обов'язком кредитного посередника, відповідно до вимог Закону України «Про споживче кредитування», є надання споживачу інформації про кредитного посередника: його

юридичний статус, розмір вартості його послуг та найменування кредитодавця, в інтересах якого він працює.

Передбачена статтею 9 Закону України «Про споживче кредитування» відповідальність кредитного посередника за ненадання споживачу попередньої інформації про споживчий кредит або надання її в неповному обсязі чи надання недостовірної інформації носить суто декларативний характер. У цьому Законі зазначено, що кредитний посередник несе відповідальність у порядку та розмірі, визначених законом⁶, проте не одним діючим законом така відповідальність не визначена.

Передбачена статтею 1 проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення захисту прав споживачів фінансових послуг» адміністративна відповідальність посадової особи фінансової установи за відмову у наданні споживачу необхідної інформації про споживчий кредит у вигляді штрафних санкцій не застосовуються до кредитного посередника, оскільки кредитні посередники не є посадовими особами фінансової установи.

Оскільки, Закон України «Про споживче кредитування» не встановлює обов'язку кредитного посередника щодо надання споживачу переддоговірної інформації про споживчий кредит та відповідальності кредитного посередника за ненадання споживачу зазначеної інформації, це призводить до неефективності всього механізму забезпечення захисту прав споживача на переддоговірній стадії укладення договору споживчого кредиту.

При відсутності в Законі чітких вимог щодо інформаційних обов'язків кредитного посередника аналогічним інформаційним обов'язкам кредитодавця і при делегуванні кредитному посереднику частини прав кредитодавця щодо укладення договору споживчого кредиту створюється широкий простір для уникнення кредитодавцями вимог Закону щодо їх інформаційних і переддоговірних обов'язків, зазначених у статті 9 Закону «Про споживче кредитування». Очевидно, що на практиці кредитодавці будуть використовувати інститут кредитних посередників, як інструмент уникнення обов'язку надання споживачу переддоговірної інформації про споживчий кредит та відповідальності за ненадання зазначеної інформації.

Небезпечним недоліком Закону «Про споживче кредитування» також є надання доступу кредитним посередникам, які не є фінансовою установою, не тільки до персональної інформації про споживача, а й до інформації, яка містить банківську таємницю, при цьому законодавством не визначено відповідальності кредитного посередника за неналежне збереження, розголошення інформації про споживача, що містить банківську таємницю.

Так, відповідно до частини 1 статті 6 Закону «Про споживче кредитування», діяльність кредитних посередників не належить до фінансових послуг і може включати збір та опрацювання документів споживача для отримання споживчого кредиту, ідентифікацію та верифікацію споживача, підготовку та підписання від імені кредитодавця договору про споживчий кредит, консультування, надання інформаційних та інших посередницьких послуг у споживчому кредитуванні⁷.

Надання кредитним посередникам права здійснювати збір та опрацювання документів споживача для отримання споживчого кредиту, підготовка та підписання від імені кредитодавця договору про споживчий кредит передбачає здійснення оцінки кредитоспроможності позичальника, що як і здійснення ідентифікації та верифікації споживача вимагає отримання від споживача інформації про його фінансово-економічне становище, що відповідно до статті 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» є банківською таємницею. Разом з тим, Закон «Про споживче кредитування» не встановлює відповідних механізмів контролю та захисту приватних та фінансових даних споживачів та таємниці їх приватного життя.

Безумовно, така система регулювання діяльності кредитних посередників в сфері забезпечення зберігання та захисту фінансової та персональної інформації про споживача, яка, окрім іншого, містить банківську таємницю, може призвести до порушення майнових та особистих немайнових прав та інтересів споживача.

Щодо питання професійних знань та компетенції кредитних консультантів, Закон «Про споживче кредитування» не встановлює вимоги щодо професійних стандартів кредитних посередників. Закон уповноважує органи державного регулювання ринків фінансових послуг в межах своєї компетенції встановлювати вимоги до кредитних посередників та їхньої діяльності. Наразі, вимоги щодо професійних

стандартів кредитних посередників органами державного регулювання ринків фінансових послуг ще не прийняті. Слід відзначити, Директива 2014/17/ЄС надає великого значення питанню забезпечення високого рівня професіоналізму кредитних посередників та контролю за їх діяльністю.

На підставі вище викладеного, можна зробити висновки, що положення Закону «Про споживче кредитування» щодо регулювання діяльності кредитних посередників не вирішують існуючих проблем у цій сфері та не відповідають вимогам права Європейського Союзу, міжнародно-правовим нормам і стандартам.

Таким чином, Закон України «Про споживче кредитування», в частині регулювання діяльності кредитних посередників при споживчому кредитуванні, потребує істотного вдосконалення шляхом дійсної імплементації положень Директиви 2008/48/ЄС, Директиви 2014/17/ЄС.

1. Пункт 2 Преамбули Директиви 2014/17/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4 лютого 2014 року. За кредитними договорами для споживачів, що відносяться до житлової нерухомості і директив про внесення змін 2008/48/ЄС і 2013/36/ЄС. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0017&from=EN> 2. G20 High – level principles on financial consumer protection. URL: www.oecd.org/g20/topics/financial-sector-reform/48892010.pdf 3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. № 1678-VII від 16.09.2014. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 4. *Domurath I.* A Map of Responsible Lending and Responsible Borrowing in the EU and Suggestions for a Stronger Legal Framework to Prevent Over-Indebtedness of European Consumers // Consumer Debt and Social Exclusion in Europe. Surre: Ashgate, 2015. 5. *Частина 48*, 64 Преамбули Директива 2014/17/ЄС «Про кредитні договори зі споживачами на придбання житлової нерухомості» від 4 лютого 2014 року. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0017&from=EN>. 6. *Частина 12* статті 9 Закону «Про споживче кредитування». 7. *Частина 1* статті 6 Закону України «Про споживче кредитування».

Muliar Myroslava. Legal Regulation of Credit Intermediary in Consumer Credit in the Context of Harmonization of Ukrainian Legislation with EU Law

For Ukraine, the reform of legislation on consumer credit is extremely important, due not only to solve the existing very acute socio-economic problems in the consumer credit market. This reform is also important because of obligations of Ukraine to implement Directive 2008/48 EC of the European Parliament and the Council on credit

agreements for consumers dated 23.04.2008 (hereinafter - Directive 2008 / 48 EU) according to Association Agreement between Ukraine and the European Union.

Pursuant to Ukraine's commitments to implement Directive 2008 / 48EU, the Parliament of Ukraine adopted the Law of Ukraine "On Consumer Lending" on November 15, 2016, which comes into force in June 2017. The introduction of credit intermediaries became a novelty of the Law "On Consumer Lending".

Even before the adoption of the Law "On Consumer Lending", the practice of concluding loan agreements by credit intermediaries was widespread in Ukraine. However, credit intermediaries did not fully comply with general principles of consumer protection lending services. Credit brokers did not always provide consumers with prior information on the conditions and cost of credit services associated risks and benefits. The credit intermediaries did not follow requirements related to transfer, storage of personal and financial information of consumers and privacy mystery as well. Business and professional practice of credit intermediaries, unfortunately, was not based on high standards for such services. Adoption of new legislation is necessary to solving the problems indicated above.

The article attempts to review the regulation of credit intermediaries in terms of harmonization of Ukrainian legislation with EU law within the framework of the Association Agreement between Ukraine and the EU. Besides, the article determines whether the Law "On Consumer Lending" resolves existing issues of functioning credit intermediaries.

The research concludes that the provisions of the Law "On Consumer Lending" does not solve existing problems of the work of credit intermediaries. In addition, the document does not comply with European Union law, international legal norms and standards. The document needs significant improvements.

Key words: credit intermediary, protection of financial consumers, consumer lending.